

ТАҚРИЗИ

муқарризи холис С.Бобомуллоев ба рисолаи Мирзоев Шухрат Чумъамуродович дар мавзӯи «Таҳлили муқоисавии воқеаҳои таърихии нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннаҳру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ»

Осори хаттии асримиёнагии тоҷику форс дорои маълумоти арзишманд ва нодир буда, ҷихати омӯзиши масоили таърихии халқҳои Осиёи Миёна басо муҳим мебошанд. Омӯзиш, муқоиса ва таҳлили объективии онҳо метавонанд бисёр аз масъалаҳои таърихии баҳсангез ва печидаи асримиёнагиرو ҳаллу фасл намоянд. Аз чунин манобеи таърихӣ, ки ходисаҳои таърихии нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннаҳру Хуросон, хусусан таърихи ба сари ҳокимият омадани Темурланг ва лашкаркашиҳои ӯ ба Хоразму Хуросон, Эрону Ҳиндустон, Ироқу Рум ва дигар кишварҳоро инъикос менамоянд, «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ мебошанд.

Муаллифони ин асарҳои таърихӣ ҳамзамони воқеаҳои таърихӣ буда, асарҳои онҳо аз аввалин рисолаҳои ҳисобида мешаванд, ки таърихи ба сари қудрат расидани Темурлангро дар Мовароуннаҳр ва лашкаркашаву гонатгарии ӯро ба кишварҳои бегона нисбатан мукамал инъикос менамоянд. Низомуддини Шомӣ, ки дар хидмати Темурланг қарор дошт ва Ибни Арабшоҳ, ки дар асорати Темур гирифтور шуда буд, вобаста ба мавқеи иҷтимоии худ ба ҳаводиси замон баҳо додаанд. Масалан, Низомуддини Шомӣ тамоми лашкаркашаву гонатгарии Темурро барҳақ тасвир карда, онҳоро бо оятҳои қуръонӣ ва ҳадисҳои набавӣ асоснок кардааст. Дигар муаррихони баъдӣ, ки ба навиштани таърихи Темур машғул шуданд, ба рисолаи Шомӣ пайравӣ намуданд. Аммо Ибни Арабшоҳ бошад, дар миёни муаррихони гузаштаву имрӯза аз аввалин нафароне гашт,

ки таърихи Темурро воқеъбиниона ва лашкаркашиву горатгарихои ўро бочуръатона инъикос кардааст.

Асарҳои Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ, ки ба як масъала бахшида ва дар як вақт таълиф шудаанду воқеаҳо ба таври мухталиф инъикос менамоянд, то кунун аз ҷониби муҳаққиқони дохиливу хориҷӣ мавриди таҳлилу баррасии амиқ қарор нагирифтаанд. Бинобар ин, мавзӯи интихобнамудаи диссертант, омӯзиш ва муқоисаи воқеаҳои таърихӣ нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннахру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Зиндагии шигифтовари Темур»-и Ибни Арабшоҳ ниҳоят муҳим ва саривақтӣ мебошад.

Рисолаи Мирзоев Ш. Ҷ. «Таҳлили муқоисавии воқеаҳои таърихӣ нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннахру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Зиндагии шигифтовари Темур»-и Ибни Арабшоҳ» аз 2 боб ва 6 зербоб иборат мебошад. Муаллифи рисола дар боби якум зиндагиномаи Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ, сабабҳои таълифи асарҳо ва аҳамияти таърихӣ онҳо мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додааст. Ҳамчунин, дар ин қисмат манбаъҳои истифоданамудаи муаррихон, мавқеи иҷтимоӣ ва назари онҳо ба авзои замон инъикос мегардад.

Боби дуюми рисола воқеаҳои ба майдони сиёсӣ баромадани Темурланг, лашкаркашиҳои ӯ ба кишварҳои бегона, хусусиятҳои фарқкунандаи ахбори рисолаҳои Низомуддини Шомӣ ва Ибни Арабшоҳ ва тасвири шахсияти Темурлангро фаро мегирад. Муаллиф дар ин қисмат ҳар як воқеаро бо чузъиёташ дар «Зафарнома» ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур» мавриди таҳқиқ қарор дода, ҷиҳати хулосабарории амиқи илмӣ ба дигар манобеи таърихӣ дасти аввал, хусусан «Рӯзномаи ғазовати Ҳиндустон»-и Ғиёсиддин Алӣ, «Рӯзномаи сафар ба Самарқанд (1403-1405)» Р. Г. де Клавихо, «Зафарнома»-и Шарафуддини Алии Яздӣ, «Равзату-с-сафо»-и Мирхонд, «История Тимурланга и его преемников»-и Фома Мецопский,

“Матлаъ-ус-саъдайн ва мачмаъ-ул-бахрайн”- Камолуддин Абдураззоки Самарқандӣ ва дигар рисолаҳову адабиёти илмӣ мурочиат кардааст.

Тахлили воқеаҳои таърихӣ дар “Зафарнома”-и Низомуддини Шомӣ ва “Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур”-и Ибни Арабшоҳ собит намуданд, ки бо вучуди он ки Низомуддини Шомӣ шоҳиди зиндаи қисме аз воқеаҳои таърихӣ ва хидматгори дарбори Темурланг буд, на ҳама воқеаҳоро воқеъбинона тасвир намудааст. Аз таҳлилҳои муқоисавии диссертант бармеояд, ки Низомуддини Шомӣ ба хотири вазъи иҷтимоияш ва дастуре, ки барои навиштани китоб аз Темурланг гирифта буд, сабаби вуқӯи бештари воқеаҳоро ғайримунсифона тасвир кунад. Бинобар ин, бо вучуди он ки Шомӣ тамоми хунхориву ғоратгариҳои Темурро зери мадху санохонии ӯ ғош кардааст, аммо дар бештари ғоҷеаҳои анҷомдодаи Темур мардумро гунаҳкор донистааст. Ибни Арабшоҳ бошад, баръакси Низомуддини Шомӣ дар инъикоси воқеаҳо хотири касеро надида ва аз касе наҳаросида воқеиятро баён кардааст. Хусусан, он сабабҳои содалавҳонаеро, ки Низомуддини Шомӣ сохтакорона ба қалам додааст, Ибни Арабшоҳ ошкор ва ҳақиқатро баён намудааст.

Қайд кардан ба маврид аст, ки иддае аз муҳаққиқони хориҷӣ зимни омӯзиш ва баррасии масоили таърихии нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV ба рисолаи Низомуддини Шомӣ ва рисолаҳои дар пайравии он навишташуда бештар тавачҷух намуда, ба ахбори “Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур”-и Ибни Арабшоҳ шак карданд. Аммо докторанти фалсафа Мирзоев Ш. дар таҳлилу муқоисаи ҳар як масъала талош кардааст собит намояд, ки ахбори Ибни Арабшоҳ нисбат ба маълумоти дигар манобеи таърихӣ, хусусан “Зафарнома”-и Низомуддини Шомӣ ба ҳақиқат наздик аст. Ғайр аз ин, дар тасвири симои зоҳирии Темурланг ин манбаъ аввалин маълумотро инъикос менамояд, ки асосҳои илмии худро ёфтаанд.

Докторанти фалсафа (PhD) зимни таҳқиқи рисола вазифаҳои дар наздаш гузоштаро иҷро намуда, натиҷаҳои бадастовардаи ӯ метавонанд таърихи халқи тоҷикро дар нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и

Мовароуннахру Хуросон ва Эрон пурра намуда, дар корҳои илмӣ – таҳқиқоти муҳаққиқон ва муаррихон оид ба инъикоси ҳодисаҳои таърихӣ нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннахру Хуросон маълумоти иловагӣ диҳад.

Дар рисолаи «Таҳлили муқоисавии воқеаҳои таърихӣ нимаи дуюми асри XIV ва ибтидои асри XV-и Мовароуннахру Хуросон дар «Зафарнома»-и Низомуддини Шомӣ ва «Аҷоибу-л-мақдур фи ахбори Темур»-и Ибни Арабшоҳ» баъзан хатоҳои ҷузъӣ, ба монанди хатоҳои имлоӣ ва техникӣ ба назар мерасанд. Ҳамчунин, муаллиф зимни таҳқиқ ва баррасии масоили таърихӣ сарчашмаҳои таърихӣ ба забони туркӣ навишташударо кам истифода намудааст, ки ин камбудӣҳо аҳамияти илмӣ рисоларо коста намегардонанд.

Ҳамин тариқ, рисолаи илмӣ Мирзоев Ш. таҳқиқоти анҷомёфта буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ ва барои пешниҳод ба Шӯрои диссертатсионӣ 6D.KOA-035-и назди Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А. Дониш аз рӯи ихтисоси 6D020303— Таърихнигорӣ, сарчашмашиносӣ ва методҳои таҳқиқоти таърихӣ арзанда мебошад.

Муқарризи ҳолис, директори Осорхонаи бостоншиносӣ Тоҷикистон дар назди Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А. Дониш АМИТ, д.и.т.

С. Бобомуллоев

Имзои доктори илмҳои таърих, С. Бобомуллоевро тасдиқ мекунам.
Мудирӣ шуъбаи кадрҳо

Г. Файзуллоева

